

Vahid MƏHƏRRƏMOV

Barat dayı otraboyle, ortayalı bir adam idi. Uzun illərdən bəriydi ki, neft mədənlərində geoloq işləyirdi. Gözləri zəif gördüyündən eynek taxırdı. Güləndə dodağı nazilərək damağına qəder dartılıb gedirdi. Həmin anlarda onun arxadaki qızıl dişləri aydınca görünürdü. İri burnunun altındaki nazik biğı geoloqun enli sifətinə qara xal al yanağa yaraşan kimi yaraşırıdı. Barat dayının məzəli danışığı, şirin ləhcəsi adama xoş gəlirdi. Sözləri deyəndə bəzən hərflərdən birini ya itxısara salır, ya da başqa ilə əvəz edirdi. Məsələn, baş usta Novruza "Noruz", briqadələrdən birində fəhlə işləyən Piriyevə "Biriyo" - deyirdi.

İş yerində hərə bir sözü ilə yadda qalmışdı. Boş vaxtlarımızda həmin adamların danışdıqları məzəli əhvalatları tez-tez yada salıb güldürdük. Amma Barat dayının sözləri gülməli deyildi. Ümumiyyətlə, onun kimləsə zarafatlaşmaqla elə də arası yox idi. Bir az ciddi adama oxşayırdı. Tez-tez deyirdi ki, mənim həyatım başdan-ayağa kinodur. Elə mənalı günlər yaşamışam, elə hadisələrin şahidi olmuşam ki, onlar yalnız cild-cild romanlara sığa bilər. Keçdiyim ömür yolundan neçə seriya istəsən kino çəkmək olar. Yaxşı bir rejissor ola, mən danışam, o da bala-bala ssenari yazıb film çəkə. Aləm olar eee, aləm. Vallah, camaat həmin kinoya bilet almaq üçün saatlarla növbəyə dayanar.

Kiçik yaşlarımdan kinoya böyük marağım var idi. Qonşu kənddəki klubda kino göstəriləndə uzaqlığına baxmayaraq, gecə gözü itlə-pişiklə basa-basa gedib ona baxardım. Bəzən salonda heç oturmağa yer də olmazdı, ayaq üstə qalırıdım. Şəhərə gələndən sonra kinoya olan marağım bir az da artdı. Kənddə nə göstərirədirsə, ona da baxmağa məcbur idik. Burada isə istədiyim qədər seçim var idi. Yaxşı bir kino olanda sonuncu qəpiyimdən də keçməli olurdu.

Barat dayı yaşayıb arxada qoyduğu ömür yollarından o cür həvəslə danışması onun həyatını öyrənməyə marağımı artırırıldı. Fikirleşirdim ki, canlı kinonu burada qoyub dağa-daşa düşməyin nə mənası var?! Həm vaxtım

havayı getməz, həm də biletə xərclədiyim pul cibimdə qalar. Barat dayı şahidi olduğı maraqlı hadisələrdən danışar, mən də bala-bala qulaq asıb özümü kinoya tamaşa edən kimi təsəvvür ederəm. Buna görə də arada-bəradə boş vaxt tapan kimi yaxınlaşıb deyirdim ki, ay Barat dayı, danış görək həyatın necə keçib, başına hansı maraqlı hadisələr gəlib? Çalışırdım elə sual verim ki, onun dərdi tərpənsin, yaşadığından ətraflı söz açsın. Geoloq sağ olmuşa da hər dəfə sual verən kimi başını əllərinin arasına alıb, gözlərini yumur, eynəyini çıxarıb, biğini eşə-eşə xəyallara dalardı. Belə dərin fikrə gedəndə düşünürdüm ki, indi yaqin kişi beynində ötüb-keçənləri götür-qoy edir, başına gələnləri ardıcılıqla sıraya düzür. Qəribə xasiyyəti olan geoloq xeyli fikirləşsə də, ağızını açib danışmırdı. Elə bircə kəlmə "Oğul, başıma gələnləri söyləsəm vaxt çox gedər. Qoy söhbətimiz sonraya qalsın, hər halda, buna bir zaman taparıq" - deyirdi. Bundan sonra o daha heç nə danışmır, kino-filan "göstərmirdi". Mən isə ondan əl çəkmirdim. Hərdən yenə də yaxınlaşıb "Barat dayı, həyatında olanları ürəyində saxlama, danış qulaq asaq, görək necə bir ömür yaşamışan" - deyirdim. O da elə həmişə "Bir gün özüm vaxt tapıb hər şeyi sənə danışacam" - söyləyirdi. Bu sözlərdən sonra daha ona sual-filan vermirdim. Fikirleşirdim ki, kefi nə vaxt istəyər, onda da danışar. Daha geoloqa arxayın olmadım. Əlimi cibimə salıb kinoteatrlara üz tutub maraqlı filmlərə baxdım.

Bir yaz səhəri mədəndə Barat dayı ilə bağlı gülməli əhvalat baş verdi. Elə təxminən kino kimi bir şey oldu. İndi şəhərimizə yaraşıq verən, gecələr ətrafa rəngbərəng işıqlar saçan teleqüllənin tikintisinə o vaxtlar hələ təzə başlanmışdı. Günlər keçdikcə qüllə yavaş-yavaş yuxarı qalxırdı. İş yerimizdən tikinti gedən yüksəklik əl içi kimi aydın görünürdü. Səhər-səhər konturun həyətidə ora-bura qaçan Barat dayının haray-həşir salıb həyəcanla çığırıldığını eşitdik. Geoloq əl-ayağa düşərək qışqıra-qışqıra baş ustanı haraylayırdı:

- Noruz, Noruz, tez bura gəlin. Faciə baş verib, teleqüllə yerində yoxdur, deyəsən aşılı!

Bu xəbəri eşidənlər tələm-tələsik kontorun həyətinə çıxıb həyəcanla yüksəkliyə boylandı. Doğrudan da, qüllənin yalnız aşağı hissəsi görünürdü. Bir neçə dəqiqə dayanıb gözümü-

(hekayə)

zı o səmtdən çəkmədik. Qüllənin hansı istiqamətə aşdığını dəqiqləşdirmək istəyirdik. Sonra gördük ki, yavaş-yavaş qüllənin görünən hissələri artır. Sən demə, heç bir hadisə baş verməyib. Sadəcə olaraq, hava dumanlı olduğundan ətraf yaxşı görünürmüş. Külək dumanı qovub dağıdandan sonra göylərə yüksələn qüllə yenə də başdan-ayağa əzəmətlə qarşımızda dayandı. Geoloq onu görəndə çəşdiğına, səhər-səhər boş-boşuna qışqırıb haray-həşir salaraq camaatı narahat elədiyinə görə xeyli utandı. Bilmədi nəyənəsin, pərt olub başını aşağı saldı.

Barat dayı yenə də sözümdən qalmırdı. Elə hey "Mənim həyatım, ömrüm bir kinodur. Yaxşı bir rejissor ola, mən danışam, o da çəkə" - deyirdi. Daha onun sözlərinə o qədər də məhəl qoyub sual-zad vermirdim. Çünki üç ildən çox idi ondan eyni cavabı eşidirdim. Sonra iki il də mədəndə işlədim. Bu müddət ərzində geoloq "kinosundan" bir pərdə də olsun bizə "göstərmədi". Qəribə adam idi bu Barat dayı. Tez-tez sinəsinə döyüb özündən danışar, bir az pis çıxmasın, basıbağlayardı. Baxırdın ki, danışıqlarının ortasında da mənalı, dəyərli bir şey yoxdur. Arxada qalmış beş il ərzində ondan nə hikmətli bir söz, nə də dəyərli bir məsləhət eşitmədim. Get-gedə əmin olurdu ki, geoloqun həyatında maraqlı, qeyri-adi bir şey baş verməyib. Dediklərinin arxasında heç bir real fakt dayanmayıb.

Zaman ayağını saxlamadan ötüb keçirdi. Daha münasib iş yeri tapdığıma görə mədəndən çıxdım. Həmin gün hamı kimi geoloqla da görüşüb sağıllaşdım. Bir az gileyləndim dedim ki, ay Barat dayı, bu beş ildə dediyiniz o "kino"dən bizə heç nə "göstərmədiniz". Məzən olsun, ay Barat dayı, mənə nə cavab versə yaxşıdı. Dedi ki, inşallah, nə vaxtsa şəhərdə təsadüfən rastlaşsaq ürəyimdəkilərin hamısını sənə danışacam.

Bu söhbətin üstündən illər keçəndən sonra bir gün təsadüfən avtobusda keçmiş iş yoldaşım Əyyubla rastlaşdım. Hal-əhval tutandan sonra ondan geoloqu soruşdum. O başını aşağı salıb susdu. Sonra kövrələ-kövrələ "Bir neçə ay əvvəl Barat dayı rəhmətə getdi", - dedi. Geoloq "kino"sunu da özünü ilə o dünyaya aparmışdı.

Sən demə, qəribə adam təkçə Barat dayı deyilmiş. Həyatda onun bənzərləri də var imiş. Tələbə vaxtı da

ona oxşar bir müəllimlə rastlaşdım. Xeyli ömür sürüb saçlarını auditoriyanın divarları arasında ağırtmış Qurtuluş müəllim bizə mətbuat tarixindən dərs deyirdi. Nə bilim, bəlkə də onun uzaqdan-uzaya da olsa, Barat dayıya qohumluğı çatırdı. Çünki bir suyu da elə ona oxşayırdı. Müəllim auditoriyaya girəndə elə bilirdim ki, qarşımdakı rəhmətlik Barat dayıdı. Qurtuluş müəllimə baxanda hərdən öz-özümə gülməşünürdüm. Bilirsiniz niyə? Çünki bu müəllim də geoloq kimi qəribə adam idi.

Qurtuluş müəllimin dərs metoduna tələbələrin hamısı alışmışdı. O auditoriyaya girən kimi adətə üzrə əvvəlcə jurnalı yoxlayar, sonra dərsin mövzusunu elan edərdi. Deyərdi ki, uşaqlar, mətbuat tariximiz, xüsusilə "Əkinçi" qəzeti bir dəryadır. Bu dəryanın suyu heç vaxt nə azalacaq, nə də quruyaacaq. Siz buradan çox şey öyrənəcəksiniz. Bu yerdə sözüne ara verər, qabaq sıradan oturan tələbədən hansı rəyondən olduğunu soruşardı. Bununla da dərsin mövzusu yaddan çıxar, gedişəti pozulardı. Bundan sonra Qurtuluş müəllim xətiyələrdən söz açar, ötüb-keçən günləri asta-asta vərəqləyib sözü-sözə, hadisəni-hadisəyə çalardı. Dediklərindən belə məlum olurdu ki, müəllim dostları ilə birlikdə nə vaxtsa tələbə yoldaşımızın dünyaya göz açdığı bölgəyə qonaq gediblər. Ev yiyəsi onların şərəfinə süfrə açıb. Sonra da həyətdəki tut ağacını çırpıb gələnləri onun şirin meyvəsinə qonaq edib. Şəhər adamları olduğunu zənn edən ev sahibi tut yemək üçün ortalığa çəngəl də qoyub. Bunu görəndə Qurtuluş müəllim hirsələnərək özündən çıxıb. Evin qadını çağıraraq "Bu çəngəlləri süfrədən yığışdır. Şəhərdən gəlməyimizə baxmayın ha, biz də kəndçi babayıq. Tutu əllə - bax belə köşküləyib yeyərlər" - deyib. Bundan sonra müəllim qonaqların və ev yiyəsinin yanında tutu əli ilə ağızına basıb.

Oxuduğum illər ərzində müəllim bu hadisəni bəlkə də on-on beş dəfə bizə danışmışdı. Hər dəfə də iri əllərini yuxarı qaldırıp, yumru barmaqlarını açıb ərinməz-ərinməz tutu necə yediyini bizə göstərmişdi. Mətbuat tarixini elə yaxşı bilməsək də, sağ olsun Qurtuluş müəllimi, onun hesabına tutu necə yeməyin "sirrini" yaxşıya öyrənmişdik.

- Hə uşaqlar, mətbuat tariximiz, xüsusilə, "Əkinçi" qəzeti bir dəryadır. Özü də bitməz-tükənməz bir dərya.

Hələ siz bu dəryadan çox su içəcəksiniz

Adətə üzrə Qurtuluş müəllim dərsə bu girişlə başlayardı. Sonra isə... Fikirleşirdik ki, bəlkə heç olmasa cəmi bircə dəfə müəllim sözüne davam edib bir az irəli gedərək, o dəryanın suyundan bizə bir damcı da olsa dadıdıracaq. Qəribə adam olan müəllim, pis vərdişindən əl çəkmirdi. Yenə də araya mətləbə dəxli olmayan mənasız-mənasız söhbətlər atıb vaxtı öldürər, zəngin vurulmasını gözləyər.

Əgər təzə iş yerimdə başqa qəribə bir adamla rastlaşmasaydım yaqin ki, mətləbi çox uzatmayıb qəribə adamlarla bağlı söhbətimə burada nöqtə qoyardım. Amma yeni iş yerində yenice qarşılaşdığım bu qəribə adam məni məcbur etdi ki, oxucuların vaxtını alıb hekayəni davam etdirim. Özü də yeni tanış olduğum qəribə adam Barat dayıdan, Qurtuluş müəllimdən fərqli olaraq kişi xeyləği deyildi. Müşğünaz adlı arıq, gözəl-göycək bir qız idi. O hər gün kitab oxuduğumuzu görüb deyirdi ki, mənim yaşadığım ömür, sürdüyüm mənalı həyat kitablara sığmaz. Bu qızın ən birinci qəribəliyi onda idi ki, özü yazı-pozu adamı olsa da başına gələnləri yazdırmağa başqa birisini axtarırdı. Bəzən də kitaba yazdırmaq istədiyi hadisələrdən söz açanda baxırdın ki, danışıqlarının arasında qələmə alınması mənalı bir şey yoxdur. Hərdən də lap çox zəvzəyib zəhləmizi tökürdü. Xırda bir hadisədən o qədər danışıb lap çürükçülük edirdi ki, deyirdin bəs nə isə böyük bir şey olub. Ona qulaq asmaqdan bezib, iş-gücünü bəhanə götürüb ustalıqla aradan çıxardıq.

Başlıqın kitablar yazdırmağa qarşıdığından Müşğünaz ailə həyatı da qurmamışdı. Yaxından tanış olanda gördüm ki, onun tərcümeyi-halında elə də bir zənginlik yoxdur. Bir neçə vərəqdən ibarət ola, ya da heç olmaya. Axı heç yaşı da elə çox deyildi. Uzun ömür də sürməmişdi ki, deyəsən, həyatında nə isə qələmə alınması maraqlı məqamları ola. Necə deyərlər, "nə yatmışdı ki, nə də yuxu görə?" Nə müharibə görmüş, nə də əzab-əziyyətlər çəkmışdi. Müşğünazın xasiyyəti bir köpüklük olmasa da, gözəlliyinə söz yox idi. Ona vurulub dərdindən ölənlər, arxasınca sürünüb ailə qurmağı təklif edənlər çox idi. Qız onu sevmələre kitab yazdırıb çap etdirməyincə ərə getməyəcəyini deyirdi. Onu başa salırdıq ki, ay qız, əgər kitabın tez başa gəlməsini istəyirsənsə, onu özün yaz. Dediklərimizi boş başının içində gö-

tür-qoy edəndən sonra Müşğünaz özünü kitab yazmağa girişdi. Gün ərzində yalnız düşüncə, hərdən də qarşısında ki vərəqdə nələrsə yazıb qaralayardı. Elə gün olurdu ki, heç yazmır, ancaq xəyallara dalırdı. Bəzən vərəqi qarşısına qoyub, saatlarla gözlərini divardakı bir nöqtəyə zilləyib fikrə gedirdi. Sənki onun ömür yolları redaksiyanın divarlarına yazılmışdı. İndi Müşğünaz diqqətlə baxıb həyatını oradan vərəqlərə köçürməyə istəyirdi.

Üç ildən sonra iş yerimi dəyişməli oldum. Redaksiyadan çıxanda Müşğünaz hələ də öz ələmindəydi. Divarlara baxıb xəyallara dala-dala qarşısındakı vərəqlərdə nə isə qaralayırdı.

İki ildən sonra təsadüfən yolum redaksiyadan düşmüşdü. Köhnə dost-tanıqlarla görüşüb hal-əhval tutandan sonra Müşğünaza da baş çəkməyi unutmadım. Zalım qızı zalım, hələ də fikrə gedib nə isə yazırdı. Yenə onu danlayıb dedim ki, ay Müşğünaz, gözəl-göycək qızsan, həyatını puç eləmə. Axı sən özündən nə yazacaqsan? Burax bu kitab yazmağın başını. Ərə get, ailə qur, əl çək bu sərsəm işlərdən. Nə qədər israr etsəm də, o dediyinin üstündə sonacan duracağını söylədi.

Növbəti dəfə görüşəndə qızın saçlarına dənd düşdüyünü gördüm. Müşğünaz nə qədər yazsa da, kitabdan xəbər yox idi. Artıq o eynek taxırdı. Saaatlarla bir nöqtəyə zillənəməkdən qızın gül kimi qara gözləri zəifləmişdi. Yazmaqdan yorulmayan Müşğünaz öz işindəydi. Bir ucdan dayanmadan ağı vərəqləri qaralayıb üst-üstə yığırdı. Bir Allahdan və özündən başqa heç kim bilmirdi ki, Müşğünaz o vərəqlərə nə yazır. Sonralar eşitdim ki, kitabını tamamlamaq üçün onu Maşağadəkı məşhur xəstəxanaya göndərəcəklər. Çox qəribə adam idi bu Müşğünaz. Tərs adamlar kimi dediyindən dönmürdü ki dönmürdü.

Sonra başqa yerlərdə də çoxlu qəribə adamlar gördüm. Daha ayrı-ayrılıqda onlardan yazıb hekayəni uzatmaq, oxucuları yorub vaxtını almaq istəmirəm. Açığı, bunları yazmağa nə vaxtım, nə də həvəsim var. Bir tərəfdən də fikirləşirəm ki, onsuz da bu qəribə adamların hamısı elə bir-birilərinin tayıdır. Onların ya birindən yazmış, ya da on beşindən.

Arada iş-gücün ələndən bir az gözümü açılarda gərək papağımı qarşıma qoyub fikirleşəm ki, görəsən, niyə hara gedirəmsə qarşıma qəribə adamlar çıxır? Hərdən şübhələnirəm ki, bəlkə elə mən də qəribə adamam. Ona görə də özümə oxşayanlarla rastlaşıram. Gərək arada özümə də diqqət yetirəm. Yoxsa iraq-irəq, qəribə adam olduğuma görə mənə də Müşğünazın yanına apararlar...